

Advies over de transitie van België naar een koolstofarme samenleving tegen 2050

- Op vraag van Staatsecretaris voor Leefmilieu, energie, mobiliteit en voor Staatshervorming, de heer Melchior Wathelet, in een brief van 17 december 2013.
- Voorbereid door de werkgroep “Energie en Klimaat”
- Goedgekeurd door de Algemene Vergadering van 27 juni 2014
- De oorspronkelijke taal van dit advies is het Frans

1. Context

[a] Staatsecretaris voor Leefmilieu, energie, mobiliteit en voor Staatshervorming, de heer Melchior Wathelet, heeft een adviesaanvraag ingediend bij de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling over de werkzaamheden “Transitie van België naar een koolstofarme samenleving tegen 2050”. In zijn brief van 17 december 2013 vraagt hij dat het advies tegen einde mei 2014 wordt uitgebracht.

[b] In het kader van de internationale onderhandelingen onder de Verenigde Naties, heeft België zich ertoe verbonden een koolstofarme ontwikkelingsstrategie te bepalen en in te voeren. Een dergelijke strategie moet passen binnen het Europese engagement om de broeikasgasuitstoot tegen 2050 met 80 tot 95% te verminderen ten opzichte van het niveau in 1990, met als doel de temperatuurstijging op wereldvlak sinds het pre-industriële tijdperk tot maximaal 2°C te beperken. Die strategie moet ook beantwoorden aan onze rapporteringsplicht ter zake op Europees niveau.

Bovendien heeft de federale overheid bevestigd dat zij ernaar streeft de broeikasgasemissies tegen 2050 met minstens 80-95% te verminderen op het Belgisch grondgebied in vergelijking met 1990.¹

[c] In deze context is de dienst Klimaatverandering van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu met een project gestart over de transitie van België naar een koolstofarme samenleving in 2050. De studie “Scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050” vormt een kernelement van het project dat wil bijdragen tot het uitwerken van een koolstofarme strategie op nationaal vlak.

Het studierapport over de scenario’s en alle overige elementen van het project zijn beschikbaar op de volgende adressen: www.climat.be/2050 (FR) et www.klimaat.be/2050 (NL).

[d] In zijn brief vraagt de staatssecretaris om het advies van de stakeholders over deze werkzaamheden en in het bijzonder over:

1. de belangrijkste boodschappen van de studie over de scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050, door de punten van overeenkomst nauwkeurig en, indien mogelijk, in kwantitatieve cijfers te bepalen;

¹ Koninklijk besluit van 18 juli 2013 houdende vaststelling van de federale beleidsvisie op lange termijn inzake duurzame ontwikkeling.

2. de vijf koolstofarme scenario's die de studie bevat en eventueel over nieuwe scenario's (die leiden tot een vermindering van de broeikasgasemissies met minstens 80% in 2050 ten opzichte van 1990) die zijn opgebouwd op basis van de online beschikbare tool;
3. de beste manier om de transitie van België naar een koolstofarme samenleving in 2050 concreet vorm te geven, zowel wat betreft de integratie ervan in het klimaatbeleid (in te voeren governance, kader, structuur, strategie, ...) als op het vlak van de intensivering van het debat met alle actoren en alle betrokken sectoren op alle niveaus.

[e] Dit advies heeft tot doel een antwoord te bieden op de eerste twee vragen.

Een antwoord op de derde vraag zal in een afzonderlijk advies worden uitgewerkt.

2. Algemene opmerkingen over de studie

2.1. Woord vooraf

- [1] De FRDO dankt de staatssecretaris voor de studie “Scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050” die een reeks nuttige en noodzakelijke elementen aanreikt voor de komende onvermijdelijke politieke besluitvorming inzake de koolstofarme transitie tegen 2050.
- [2] De doelstelling om de broeikasgasemissies tegen 2050 met 80-95% te verminderen ten opzichte van 1990 zal een gemiddelde vermindering op jaarbasis van 5,1% vereisen. Uit de vergelijking met de gemiddelde vermindering van 0,4% die tussen 1990 en 2010 jaarlijks werd verwezenlijkt, blijkt de omvang van de inspanning die moet worden geleverd om de vastgelegde doelstellingen inzake emissievermindering te halen.

2.2. Inleiding

2.2.1. Motivering van de studie

- [3] In haar langetermijnvisie inzake duurzame ontwikkeling verwacht de federale overheid de broeikasgasemissies op het Belgisch grondgebied tegen 2050 met 80-95% te verminderen ten opzichte van 1990. Vanuit dit gezichtspunt publiceerde de cel “Klimaatverandering” van de FOD Leefmilieu in november 2013 de studie “*Scenarios for Low Carbon Belgium by 2050*”. Deze studie werd uitgevoerd door de consultants Climact en Vito.

Via deze studie wil de overheid een debat op gang brengen over de transitie van België naar een koolstofarme samenleving. Aan de hand van de studie en de eraan verbonden debatten zouden de Belgische nationale “*Low Carbon Development Strategies*” (LCDS) kunnen worden uitgewerkt die aan de Europese Unie moeten worden overgemaakt.

2.2.2. Beperkingen van de studie

- [4] De FRDO is van oordeel dat de onderzochte studie een technische prospectieve oefening is die ruimer moet worden bekeken, en wel in een breder kader dat met name de socio-economische realiteiten integreert.

Bij gebrek aan ambitieuze doelstellingen inzake de vermindering van broeikasgasemissies op internationaal niveau en aan een volwaardig “*level playing field*”, kunnen de in de studie gewenste technologische veranderingen aanzienlijke gevolgen hebben voor de energie-intensieve industrie, onder meer vanuit het standpunt van haar concurrentievermogen.

Anderzijds vereist de gewenste transitie ingrijpende gedrags- en technologische veranderingen waarvan zowel de toepassingswijzen als de positieve en negatieve gevolgen zouden moeten worden beoordeeld in termen van:

- banen (kwaliteit, kwantiteit, transitiewijzen)
- luchtvervuiling
- volksgezondheid
- biodiversiteit
- hulpbronnengebruik
- ...

De raad merkt ook op dat de hypotheses die voor het scenario “*business as usual*” in aanmerking worden genomen, voer zijn voor discussie², en dat de onzekerheid die eigen is aan scenario’s op lange termijn zoals die waarvan hier sprake is, aanzienlijk is. Om die redenen vestigt de raad er de aandacht op dat deze scenario’s moeilijk te vergelijken zijn, onder meer in termen van kosten en kostprijzen.

Tot slot wijst de FRDO er nogmaals op dat de studie zich – om methodologische redenen – moest concentreren op een kadastrale benadering van de emissies. Hierdoor laat ze de dimensies “analyse van de levenscyclus” en de koolstoflekkages terzijde liggen. De raad benadrukt dat een studie die gebaseerd is op de koolstofemissies op grond van de consumptie een ander licht zou werpen op dit thema.

3. Visie voor een transitie naar een koolstofarme samenleving

3.1. Voorafgaande beschouwingen³

[5] De FRDO meent dat het voornaamste en fundamentele doel van een beleid inzake energietransitie erin moet bestaan dat het tot een duurzame samenleving leidt die het volgende garandeert:

- het in acht nemen van de grenzen van het leefmilieu en de wil om de klimaatveranderingen te bestrijden, volgens het principe van de gemeenschappelijke maar gedifferentieerde verantwoordelijkheid
- de energiebevoorradingszekerheid, zowel voor de consumenten als voor het hele land
- een performante economie die het concurrentievermogen van onze ondernemingen verzekert
- sociale rechtvaardigheid en een rechtvaardige transitie, die zich houdt aan de vijf pijlers ervan: sociale dialoog, jobcreatie (investeringen, R&D, innovatie), vorming en competenties, respect voor mensen- en arbeidsrechten en een georganiseerde en krachtige sociale bescherming.

[6] Het halen van de doelstellingen moet worden ondersteund door een coherente en geïntegreerde nationale strategie die beleidslijnen en maatregelen uitwerkt die de verschillende beleidsniveaus op een gecoördineerde manier moeten uitvoeren.

[7] De FRDO benadrukt de noodzaak om een brede maatschappelijke steun voor dit beleid te ontwikkelen, onder meer via overleg met de vertegenwoordigers van de stakeholders.

[8] De toepassing van de transitiestrategie zal de economische activiteit en bijgevolg de werkgelegenheid beïnvloeden. Bepaalde sectoren zouden een toename van hun activiteiten moeten zien, terwijl andere zullen moeten omschakelen. Het is dus van fundamenteel belang een rechtvaardige transitie door te voeren die gebaseerd is op de sociale dialoog en die het mogelijk maakt kwaliteitsvolle jobs te creëren door bijzonder belang te hechten aan de vorming en de ontwikkeling van de competenties van de werknemers.

Hiertoe zal de strategie erop moeten toezien dat de concurrentiekracht van onze ondernemingen, en in het bijzonder van de verwerkende industrie, wordt verzekerd. Technologische innovatie ondersteunen en een stabiel politiek kader garanderen dat gunstig

² Verscheidene specifieke kwesties, onder meer inzake de Capex-waarden die worden gehanteerd voor de hernieuwbare energiebronnen en de CCS, de verdeling van de mondiale mogelijkheden van biomassa, de bevoorradingszekerheid,...

³ Deze opmerkingen zijn overgenomen uit het advies van de FRDO over de studie “*Towards 100% renewable energy in Belgium by 2050*”, 2013a05.

is voor investeringen zijn twee voorwaarden die moeten worden nageleefd om deze doelstellingen te kunnen halen.

- [9] Het spreekt vanzelf dat deze opbouw van een strategie gepaard moet gaan met een echte integratie op Europees niveau. Zo moet de Belgische overheid zich inzetten in de opbouw van een dergelijke Europese integratie die de transitie naar een koolstofarme samenleving mogelijk maakt. Deze integratie op Europees niveau moet het volgende in aanmerking nemen:
- de bevoorradingszekerheid, met inbegrip van het beheer van tijdelijke onderbrekingen, de opslag van energie, de koppeling van de netwerken en de “balancing”
 - de ontwikkeling van hernieuwbare energie
 - de energiemarkten
 - de elementen in verband met de sociale rechtvaardigheid en de rechtvaardige transitie.

Het is van fundamenteel belang dat België zijn mogelijkheden op het vlak van wetenschappelijk en technisch onderzoek in stand houdt en uitbouwt, meer bepaald wat betreft het beheersen van de vraag, het verbeteren van de energie-efficiëntie, de energieproductie en de klimaatwetenschap.

Een klimaat- en energiebeleid zal zich moeten kunnen baseren op kwaliteitsvol onderzoek dat tegelijk een bron is van:

- gegevens en indicatoren voor het beleid (diagnose en opvolging)
- innovaties, om technologische investeringen mogelijk te maken
- kennis over de mogelijkheden om gedrag in een richting te sturen die meer in overeenstemming is met duurzame ontwikkeling.

3.2. Transport

- [10] Bevinding 1 van de studie verklaart het volgende: *“In de transportsector zijn de verminderde vraag naar mobiliteit en de elektrificatie van cruciaal belang”*.

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *« Het transport is op efficiënte en milieuvriendelijke wijze georganiseerd. De vraag naar mobiliteit wordt zoveel mogelijk beperkt, terwijl tegelijk de concurrentiekracht van de economie en de goede werking van de maatschappij in haar geheel worden verzekerd. De elektrificatie speelt een belangrijke rol”*.

- [11] Volgens de FRDO moeten de motieven voor de vraag naar mobiliteit opnieuw in vraag kunnen worden gesteld. Een efficiënter en rationeler beheer van de vraag vormt een van de krachtlijnen van een mobiliteitsbeleid dat verenigbaar is met duurzame ontwikkeling.
- [12] De raad meent dat het beheer van de vraag de basis moet vormen van een duurzame mobiliteitsstrategie, met als doel de vraag naar mobiliteit te beheersen en de middelen om aan die vraag te voldoen te optimaliseren, door een beheersing van de individuele behoeften te bevorderen.
- [13] De FRDO wijst er nogmaals op dat de kosten van de congestie in toenemende mate de levenskwaliteit en de werking van de economie schaden.
- [14] Aangezien er zowel voor personen als voor goederen alternatieve vervoersmiddelen nodig zijn, benadrukt de raad de noodzaak om deze alternatieven te ontwikkelen om zodoende de gebruikers aan te sporen deze middelen daadwerkelijk te gebruiken en om het gebruik van het openbaar vervoer en de ‘zachte’ weggebruikers aan belang te doen winnen.

Vanuit dit standpunt vormt een investeringsbeleid in de infrastructuur voor collectief vervoer en in een aantrekkelijk beheer van de diensten, alsook in de sector van het goederentransport via het spoor en de waterwegen een belangrijke hefboom. Doordat het jaren duurt om deze investeringen uit te voeren, moeten ze bijgevolg tijdig gebeuren opdat de *“modal shift”* de komende decennia niet zou worden gehinderd door een gebrek aan infrastructuur.

- [15] Wat de elektrificatie van de mobiliteit betreft, wijst de FRDO er nogmaals op dat die slechts een reële invloed zal hebben op de vermindering van de broeikasgasuitstoot indien ze gepaard gaat met een *“decarbonisatie”* van de elektriciteitsproductie en een optimaal beheer in de tijd van de vraag naar elektriciteit (*“demand side management”*).
- [16] De raad beklemtoont bovendien het belang van het vraagstuk van de batterijen van elektrische voertuigen. Voor deze batterijen moeten natuurlijke hulpbronnen worden aangewend waarvan de ontginning een negatieve sociale en ecologische impact kan hebben in de producerende landen.

Om deze impact te verlagen, benadrukt de FRDO dat deze hulpbronnen bijzonder efficiënt moeten worden gebruikt en dat een gesloten gebruikscyclus voor deze batterijen moet worden gecreëerd.

3.3. Gebouwen

- [17] Bevinding 2 van de studie verklaart het volgende: *“In de gebouwensector moet het renovatiepercentage van bestaande gebouwen toenemen en moeten verwarmingssystemen op fossiele brandstoffen vervangen worden door milieuvriendelijke verwarmingssystemen”*.

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *“In de gebouwensector moet het renovatiepercentage van bestaande gebouwen toenemen en leiden tot een forse verlaging van het energieverbruik, in het bijzonder door energieverliezen te beperken en efficiëntere en duurzame verwarmingssystemen te installeren. De broeikasgasemissies van deze sector beogen een nuluitstoot tegen 2050”*.

- [18] Volgens de raad is de verreichende verbetering van de energie-efficiëntie van de bestaande gebouwen inderdaad een van de grote komende werkterreinen die een aanzienlijk potentieel inhouden om het energieverbruik terug te dringen. De ouderdom van het Belgische gebouwenpark en de zeer slechte gemiddelde energie-efficiëntie ervan kunnen mogelijkheden bieden. Om het renovatiepercentage sneller te doen stijgen, wordt aanbevolen de inspanningen van de verschillende beleidsniveaus te integreren, te coördineren en te optimaliseren.
- [19] De FRDO merkt op dat de progressiemarge in de tertiaire sector zeer groot is. De energiefactuur is er in het algemeen slechts een zeer bijkomstige concurrentiefactor en er zijn tal van instrumenten aanwezig of kunnen er worden ontwikkeld om acties te bevorderen, te stimuleren of te verplichten.
- [20] Wat de bouw van nieuwe gebouwen betreft, is de FRDO van oordeel dat het gebruik van materialen en de vervuiling waartoe dit leidt, moeten worden onderzocht, net zoals de kwesties van de financiering en van het ‘prijssignaal’ energie met aandacht voor ieders capaciteiten. Dit moet gebeuren door de winsten die de bouwsector realiseert binnen een grootschalig energierenovatieplan zo groot mogelijk te maken.
- [21] Wat het resultaat van bovenvermelde studie betreft, wil de FRDO dat wordt verduidelijkt dat het om het renovatiepercentage van gebouwen gaat *met als doel hun energieverbruik te verlagen*.

3.4. Industrie

- [22] Bevinding 3 van de studie verklaart het volgende: *“In de industriële sector zullen energie-efficiëntie en procesverbetering een verdere uitstootvermindering mogelijk maken. De internationale concurrentie mag niet uit het oog worden verloren”*.

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *“In de industriële sector zullen energie-efficiëntie en procesverbeteringen het mogelijk maken het relatieve energieverbruik en de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. De technisch-economische mogelijkheden en de internationale concurrentie mogen niet uit het oog worden verloren.”*

- [23] Volgens de FRDO werd in tal van ondernemingen uit verschillende industriële sectoren reeds aanzienlijke vooruitgang geboekt, al staat Europa in bepaalde domeinen niet langer aan de top. Bijgevolg is het wenselijk alle industriële sectoren ertoe aan te sporen de mogelijkheden tot vermindering voort te zetten en uit te voeren, waarbij tegelijk rekening wordt gehouden met concurrentieaspecten en ervoor wordt gezorgd dat de ondernemingen er op economisch vlak belang bij hebben de gewenste investeringen daadwerkelijk uit te voeren.
- [24] De raad meent dat deze verbeteringen zowel het productieproces als het ontwerp van het product zelf betreffen en wijst op een grote behoefte aan innovatie voor processen en producten om eventuele alternatieven te plannen voor producten waarvan de klimaatimpact niet voldoende kan worden verkleind.
- [25] De FRDO benadrukt dat de werknemers bevoorrechte partners zijn binnen de sociale dialoog en het bestaande sociale overleg en voor de sensibilisering om de mogelijkheden van deze besparingen ten volle te benutten.
- [26] Wat de opvang en opslag van koolstof (CCS) betreft, stelt de raad vast dat dit een belangrijk punt vormt in de verschillende scenario's van de studie. De raad stelt zich echter vragen bij de reële mogelijkheden van het gebruik hiervan om de broeikasgasemissies van de industrie te doen afnemen, wegens de huidige onzekerheden in verband met de kostprijs ervan, de technische haalbaarheid en de eventuele risico's die eraan verbonden zijn.

3.5. Landbouwsector

- [27] Bevinding 4 van de studie verklaart het volgende: *“In de landbouwsector is het technisch verminderingspotentieel relatief beperkt. Gedragwijzigingen, zoals minder vlees eten, kunnen een belangrijke rol spelen”*.

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt:

“In de landbouwsector is het technisch verminderingspotentieel relatief beperkt. Op het vlak van voeding is een eiwittransitie noodzakelijk binnen het kader van een algemene transitie naar een duurzamer landbouw- en voedingsstelsel.”

- [28] De FRDO wijst nogmaals op de centrale rol die landbouw speelt in de voeding, de productie van grondstoffen en de bescherming van de biodiversiteit en van de ecosystemen. De raad pleit voor een eiwittransitie als onderdeel van een algemene transitie naar een duurzamer landbouw- en voedingsstelsel, terwijl tegelijk de rendabiliteit en de ontwikkeling van de landbouw- en voedingsectoren wordt verzekerd.
- [29] Volgens de FRDO moet een duurzaam voedingsstelsel de milieu-uitdagingen integreren door internationale milieuverdragen na te leven (klimaat, biodiversiteit, woestijnvorming,...), door de bijdrage tot de klimaatopwarming te beperken, door de hernieuwbare natuurlijke hulpbronnen (waaronder biodiversiteit) te bewaren, door de goede werking van de grote ecosystemen in de wereld niet in het gedrang te brengen en door geleidelijk minder een beroep te doen op niet-hernieuwbare hulpbronnen.⁴

⁴ Advies duurzaam voedingsstelsel, 2010a03, § 18, 10de afbrekingsteken.

De raad wijst er bovendien nogmaals op dat de landbouwsector al vooruitgang heeft geboekt in sommige van deze domeinen.

- [30] De raad is van oordeel dat de omschakeling – in het kader van een evenwichtig en gezond voedingpatroon – van de consumptie van dierlijke eiwitten naar meer duurzaam geproduceerde dierlijke eiwitten en eveneens duurzaam geproduceerde plantaardige eiwitten een belangrijk element is.⁵ Alle betrokken actoren zouden een coherent pakket aan beleidsstrategieën moeten uitwerken, gekoppeld aan doelstellingen op korte, middellange en lange termijn. Bij dit alles zou steeds moeten worden uitgegaan van een ketenbenadering.⁶
- [31] De FRDO ondersteunt het bestaan van multidisciplinaire platformen die tot doel hebben een globale visie op de transitie naar een duurzaam voedingstelsel te bevorderen en pleit voor het uitwerken van samenwerkingsvormen tussen deze platformen.
- [32] Volgens de FRDO zouden de diverse beleidsstrategieën, om doeltreffend te zijn, zich moeten situeren aan de aanbod- en de vraagzijde. Er is dus nood aan een geïntegreerde en gecoördineerde strategie, die tegelijk de producenten, verwerkers, handelaars en consumenten aanspreekt, en daarbij inspeelt op de marktkansen en die ook versterkt.⁷
- [33] Wat de productie van eiwitten betreft, meent de raad dat het een van de duurzame streefbeelden voor 2050 zou zijn om op Europees niveau een voedingstelsel te organiseren dat in hoge mate zelfvoorzienend is. In dat model is Europa in hoge mate in staat zelf autonoom de nodige dierlijke en plantaardige eiwitten te produceren die nodig zijn voor het garanderen van volwaardige, gezonde en evenwichtige voeding voor alle burgers, en dat binnen de ecologische draagkracht.⁸
- [34] Hoewel het technisch verminderingspotentieel van broeikasgasemissies in de landbouwsector beperkt is, meent de FRDO dat het onderzoek en de initiatieven die streven naar de verwezenlijking van dit potentieel, moeten worden ontwikkeld.
- [35] De raad vindt bovendien dat de acties tot het afbouwen van de voedselverspilling eveneens een bijdrage kunnen leveren op dit vlak.

3.6. Elektriciteit

- [36] De visie van de raad over dit thema stemt overeen met bevinding 5 van de studie die het volgende verklaart: *“Het aandeel van elektriciteit in de energiemix moet aanzienlijk toenemen en kan voorzien worden door hernieuwbare energiebronnen.”*

3.7. Energievraag

- [37] Bevinding 6 van de studie verklaart het volgende: *“De energievraag verlagen is van cruciaal belang.”*
- [38] Hieromtrent benadrukt de FRDO het hoge streefpeil dat moet worden vastgelegd in de transport- en bouwsector. De inspanningen van de energie-intensieve industrie zijn onontbeerlijk, maar moeten absoluut binnen de internationale context worden beschouwd.
- [39] Daarnaast herinnert de raad eraan dat hij een advies heeft uitgebracht over de “no regret”-maatregelen die kunnen worden aangenomen om de broeikasgasuitstoot te verlagen.⁹

⁵ Zie meer bepaald de aanbevelingen van de Hoge Gezondheidsraad.

⁶ Advies over dierlijke en plantaardige eiwitten, 2011a01, § 12.

⁷ Advies over dierlijke en plantaardige eiwitten, 2011a01, § 14.

⁸ Advies over dierlijke en plantaardige eiwitten, 2011a01, § 4.

⁹ Kaderadvies over de hinderpalen voor de invoering van de maatregelen ter vermindering van de uitstoot van broeikasgassen die economisch rendabel zijn (“no regret” maatregelen), 2003a06.

[40] Volgens de raad zou een op Europees niveau ingevoerd beleid inzake productnormen het bovendien mogelijk moeten maken om het op de markt brengen van nieuwe energiezuinige producten nog meer aan te moedigen.

3.8. Het gebruik van fossiele brandstoffen en van hernieuwbare energie

[41] De visie van de raad over dit thema stemt overeen met bevinding 7 van de studie die het volgende verklaart : *“Het gebruik van fossiele brandstoffen wordt drastisch verminderd en de hernieuwbare energie wint fors terrein.”*

3.9. Biomassa

[42] Bevinding 8 van de studie verklaart het volgende: *“Duurzame biomassa zal waarschijnlijk belangrijk zijn voor de overgang naar een koolstofarme maatschappij. De koolstofafvang en – opslag zou ook een belangrijke rol kunnen spelen, maar baart zorgen op het vlak van uitvoerbaarheid en mogelijke risico’s.”*

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *“Biomassa zal een rol spelen in de overgang naar een koolstofarme maatschappij. De koolstofafvang- en opslag baart zorgen op het vlak van uitvoerbaarheid en mogelijke risico’s.”*

[43] De FRDO wijst er nogmaals op dat de productie en het verbruik van biomassa met fysische beperkingen wordt geconfronteerd, zowel op Belgisch als op Europees of mondiaal vlak. Hierdoor neemt het potentieel ervan af, ongeacht het gebruik dat ervan wordt gemaakt.

[44] De FRDO pleit voor een duurzame productie en een hiërarchische ordening van het gebruik van biomassa, waarvan de landbouw en de bossen de voornaamste bronnen vormen. In de eerste plaats moet het recht op een gezonde en toereikende voeding worden gegarandeerd, overal en voor iedereen. In tweede instantie kan biomassa als grondstof worden gebruikt. Tot slot kan biomassa in de derde plaats ook voor gebruik als energie worden ingezet.

[45] Op technisch vlak zou voor biomassa de voorkeur moeten worden gegeven aan de techniek die het grootste energiepotentieel inhoudt en die de klimaatdoelstellingen vervult met de beste prijs/efficiëntieverhouding (vooral de vermindering van de broeikasgasuitstoot). De hoeveelheid biomassa voor energiegebruik is overigens beperkt. Bovendien heeft de manier waarop bio-energie wordt gegenereerd en ingezet een sterke invloed op het energiepotentieel. Het aantal omzettingen van biomassa en het transport van biomassa en van aldus gegenereerde energie moeten zoveel mogelijk worden beperkt om de verliezen tot een minimum te reduceren. Bijgevolg moeten de productie, het transport en het verbruik van biomassa zo optimaal mogelijk zijn. Telkens moet de meest duurzame plant en de meest duurzame toepassing worden gekozen op grond van een analyse van de volledige levenscyclus, waardoor rekening wordt gehouden met indirecte gevolgen. De FRDO wijst er bovendien nogmaals op dat de normen voor andere vervuilende stoffen (stikstofoxide, fijn stof, ...) minder streng zijn voor kleinere installaties, wat tot een hogere uitstoot van deze vervuilende stoffen kan leiden.

[46] Voor de raad moeten de duurzaamheidscriteria in alle gevallen:

- idealiter mondiaal of Europees zijn
- algemeen van toepassing zijn
- meetbaar, controleerbaar en certificeerbaar zijn
- bindend zijn.

Daarenboven moeten die criteria gepaard gaan met een doeltreffend controlemechanisme dat hun toepassing garandeert.

3.10. Intermitterende energiebronnen

[47] Bevinding 9 van de studie verklaart het volgende: *“De intermitterende energiebronnen zullen aanzienlijk toenemen. Ze zijn beheerbaar maar vereisen ingrijpende maatregelen op het vlak van interconnectie, back-up en het beheer van de energievraag.”*

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *“De intermitterende energiebronnen zullen aanzienlijk toenemen. Ze zijn beheerbaar maar vereisen aanzienlijke investeringen in de transport- en distributienetwerken, in de interconnecties alsook in de back-up en opslageenheden. Het beheer van de energievraag speelt eveneens een sleutelrol.”*

[48] De raad vindt het bovendien van fundamenteel belang dat een Europese langetermijnvisie wordt ontwikkeld voor zowel de energiebevoorrading als voor de noodzakelijke uitbreiding van het elektriciteitstransmissienetwerk. De interconnectie zal een strategie vereisen die de grenzen van de lidstaten overschrijdt. Hiertoe is het noodzakelijk een Europees kader in te voeren om de elektriciteitsbevoorrading tussen staten te verzekeren.

[49] Wat de bevindingen van de studie betreft, stelt de FRDO de realiteitszin in vraag van de opportuniteit die in bevinding 9 van de studie wordt aangehaald¹⁰ (namelijk het feit dat België een transmissieknooppunt voor elektriciteit zou worden in Europa ten goede zou komen aan de werkgelegenheid dankzij de bouw, het onderhoud en de exploitatie van back-upvoorzieningen en transmissielijnen) en vraagt om die opportuniteit te evalueren met het oog op de impact ervan op duurzame ontwikkeling.

2.13. Investeringsuitgaven

[50] Bevinding 10 van de studie verklaart het volgende: *“De overgang naar een koolstofarme maatschappij vereist bijkomende investeringsuitgaven die zullen worden gecompenseerd door de verminderde brandstofkosten.”*

De visie van de raad over dit thema wordt als volgt uitgedrukt: *“De overgang naar een koolstofarme maatschappij vereist bijkomende investeringsuitgaven. Dankzij deze overgang kunnen de volumes en de energiefacturen voor fossiele brandstoffen worden verlaagd.”*

[51] De raad is van oordeel dat het systeem van prefinanciering van duurzame – openbare en privé- – projecten (systeem van derde investeerder) fors moet worden uitgebouwd, want het kan een belangrijke stimulans vormen voor de vraag, en het tegelijk mogelijk maken het gebruik van overheidsgeld te beperken. De FRDO meent dat de overheid een bijzondere inspanning moet leveren om het systeem van de derde investeerder nog meer te ontwikkelen door middel van een netwerk van energiedienstverleners die energierenovaties uitvoeren op de woningmarkt.

Ter aanvulling van de voorgaande elementen wil de FRDO de volgende drie punten aanhalen:

2.14. Kernenergie

[52] De studie gaat uit van de veronderstelling dat de tak van de kernenergie binnen de energieproductie wordt ontmanteld. De leden van de FRDO zijn niet tot een akkoord gekomen over de rol van kernenergie in 2050.

¹⁰ Zie ‘Scenario’s voor een koolstofarm België tegen 2050 – Samenvatting van de bevindingen, p. 21, laatste paragraaf.

2.15. Gedragwijzigingen

[53] In de ontwikkeling van een koolstofarme economie zijn ingrijpende gedragwijzigingen absoluut noodzakelijk.

2.16. Research & development

[54] Investerings in R&D vormen een fundamentele sleutel tot de transitie naar een koolstofarme economie. Die zullen bijgevolg fors moeten worden gestimuleerd.

4. Conclusie

[55] De raad hoopt dat de volgende regering de visie van de FRDO ten volle zal integreren om snel een langetermijnstrategie voor de transitie van België naar een koolstofarme samenleving op te stellen.

Bijlage 1. Stemgerechtigde leden van de Algemene vergadering die hebben deelgenomen aan de stemming voor dit advies

- De voorzitter en twee ondervoorzitters:
M. Aelvoet, L. Cloots en O. Van der Maren
- 2 van de 3 vertegenwoordigers van de NGO's voor milieubescherming:
M. Bienstman en S. Leemans
- 2 van de 3 vertegenwoordigers van de NGO's voor ontwikkelingssamenwerking:
B. Gloire en R. De Meyer
- 2 van de 6 vertegenwoordigers van de werknemersorganisaties:
Ph. Cornélis en S. Storme
- 2 van de 6 vertegenwoordigers van de werkgeversorganisaties:
V. Biebel en P. Vanden Abeele
- 1 van de 2 vertegenwoordigers van de jeugdorganisaties:
O. Beys

Totaal: 12 van de 24 stemgerechtigde leden

Bijlage 2. Vergaderingen voor de voorbereiding van dit advies

De werkgroep "Energie en Klimaat" vergaderde op 19 december 2013, 30 januari, 25 februari, 14 maart, 7 mei, 14 mei en 23 mei om dit advies voor te bereiden.

Bijlage 3. Personen die meewerkten aan de voorbereiding van dit advies.

- Prof. Jean-Pascal VAN YPERSELE (UCL, voorzitter van de werkgroep)
- Prof. Nathalie CRUTZEN (ULg, ondervoorzitter van de werkgroep)

Stemgerechtigde leden en hun vertegenwoordigers

- Dhr. Mathias BIENSTMAN (BBL)
- Dhr. Robbert CASIER (Vlaamse Jeugdraad)
- M. Philippe CORNELIS (CSC)
- Mme Cécile de SCHOUTHEETE (IEW)
- Dhr. Bert DE WEL (ACV)
- M. Stéphane DESGAIN (CNCD-11.11.11)
- Mme Brigitte GLOIRE (Oxfam)
- M. Christian HICK (FWA)
- Mme Véronique RIGOT (CNCD-11.11.11)
- M. Sébastien STORME (FGTB)
- M. Jean-Pierre VAN DIJK (Fédération pétrolière belge)
- M. Olivier VAN DER MAREN (FEB)
- M. Olivier VERMEULEN (Conseil de la jeunesse)

Secretariaat

- M. Jan DE SMEDT
- M. Alexis DALL'ASTA
- M. Marc DEPOORTERE